Gmina Dragacz

1

2

DRUKARNIA
KSIĘŻY WERBISTÓW

Górna Grupa, ul. Klasztorna 4, 86-134 Dragacz
tel. +48 52 3306377, fax: +48 52 3306378

www.drukarnia-svd.com.pl

Bank Spółdzielczy w Świeciu

ul. Wojska Polskiego 127a, 86-100 Świecie
www.bs-swiecie.pl tel. 52 333 16 10

Oddział w Dragaczu

Dragacz 3a • tel. 52 332 49 46 • tel. 52 330 62 30

Punkt Kasowy w Dolnej Grupie

Dolna Grupa • ul. Akacjowa 1 • tel. 52 331 57 99

Oferujemy pełną obsługę bankową firm i osób fizycznych

GMINA DRAGACZ

Obszar gminy Dragacz znajduje się w północnej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie świeckim i zajmuje powierzchnię 111,14 km^2. Gmina należy w większości do makroregionu Doliny Dolnej Wisły, obejmującego swym zasięgiem mezoregion Kotliny Grudziądzkiej, a jedynie jej północno-zachodni fragment znajduje się w obrębie mezoregionu Borów Tucholskich. Gmina Dragacz zlokalizowana jest na terenach Nadwiślańskiego Parku Krajobrazowego i Wschodniego Obszaru Chronionego Krajobrazu Borów Tucholskich.

W X w. Pomorze Nadwiślańskie, a więc i ziemia świecka, znajdowało się pod panowaniem Bolesława Chrobrego. Po jego śmierci stało się siedzibą książąt pomorskich. W 1309 r. całe Pomorze Nadwiślańskie na 150 lat zagarnął zakon krzyżacki. Od XIII w. tereny gminy należały do kasztelanii świeckiej. W II połowie XVI w. zaczęli przybywać liczni osadnicy holenderscy – mennonici, którzy przenieśli na te tereny m.in. holenderski sposób zagospodarowania i odwadniania gruntów. W okresie zaborów teren ten był pod panowaniem pruskim.

Gminę Dragacz utworzono Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy nr XVIII/88/72 z dnia 6 grudnia 1972 r. Gmina dzieli się na 12 sołectw (Bratwin, Dolna Grupa, Dragacz, Fletnowo, Górna Grupa, Grupa, Grupa Osiedle, Michale, Mniszek, Wielki Lubień, Wielkie Stwolno, Wielkie Zajączkowo) obejmujących łącznie 15 miejscowości.

Budynek Urzędu Gminy

Odwiedzając Gminę Dragacz, warto zobaczyć:

ZESPÓŁ BIAŁEJ KARCZMY – KARCZMA, OGRÓD

W miejscowości Michale pod koniec XIX wieku znajdowała się karczma z wystawką i balkonem od frontu. Na krótko przed drugą wojną światową zmianie ulega nazwa i odtąd zwana jest „Białą Oberżą". Powodem zmiany nazwy była ucieczka przed zbyt wysokimi opłatami podatkowymi. Z uwagi na swoje położenie blisko mostu przez Wisłę do Grudziądza oraz przystani dla łodzi oberża była celem licznych wycieczek turystycznych, być może też dlatego, że w ogrodzie po stronie południowej istniało minizoo. Budynek posiadał kawiarnię (dzisiejsza mała sala), restaurację oraz dużą salę taneczną ze sceną. Od strony południowej do kawiarni przylegała murowana weranda ze sceną, która dziś już nie istnieje. Została ona dobudowana w dwudziestoleciu międzywojennym, a rozebrano ją w latach 50. XX wieku ze względu na bardzo zły stan techniczny. Duża sala taneczna znajdowała się po zachodniej stronie, a połączona była przejściami z kawiarnią i restauracją. Jest to niewątpliwie najpiękniejsze pomieszczenie w całym budynku. Salę z trzech stron otacza wsparta na drewnianych kolumienkach galeria, na której umieszczone były stoliki. Sufit pomieszczenia ozdobiony malowidłami podzielonymi na poszczególne sekcje. Podczas drugiej wojny światowej budynek uległ zniszczeniu, a po wojnie w 1946 roku przeszedł w ręce wojewódzkiej spółdzielni ogrodniczo-pszczelarskiej, która urządziła tam magazyn, przyczyniając się do dewastacji lokalu. Obiekt wpisany do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego. Obecnie Biała Karczma w Michalu to restauracja oferująca kuchnię staropolską, regionalną oraz dania z gęsiny i dziczyzny.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W WIELKIM LUBIENIU

Pierwsze wzmianki o parafii pochodzą z 1398 roku. Obecny kościół powstał około 1682 roku i jest najstarszym zabytkiem na terenie gminy. Świątynia zbudowana jest na rzucie prostokąta

z układem trójnawowym oraz wydzielonym prezbiterium. Ta murowana z cegły, otynkowana świątynia nakryta jest drewnianym sklepieniem kolebkowym z XIX w. Bardzo bogate jest również wyposażenie. Barokowy ołtarz główny pochodzi z XVIII w. Przedstawia świętych Piotra i Pawła. Świątynia często była niszczona przez wylewy Wisły, świadczy o tym tabliczka upamiętniająca stan Wisły z powodzi z marca 1855 r. Obiekt wpisany do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego.

Kościół w Wielkim Lubieniu

Cmentarz mennonicki

CMENTARZE MENNONICKIE

Do najcenniejszych pamiątek po dawnych, pracowitych mieszkańcach Żuław i Doliny Wisły należą niewątpliwie cmentarze, które jak wiadomo są cennym źródłem wiedzy genealogicznej. Na terenie gminy możemy je odnaleźć m.in. w Bratwinie, Dolnej Grupie, Dragaczu, Górnej Grupie, Fletnowie, Michalu, Mniszku, Nowych Marzach, Polskim Stwolnie, Wiąskich Piaskach, Wielkim Lubieniu, Wielkim Stwolnie, Wielkim Zajączkowie. Chowano na nich zarówno Olędrów, jak i wyznawców religii ewangelickiej. Ponadto w Dolnej Grupie znajdował się Mennonicki Dom Modlitwy, a w Górnej Grupie kościół ewangelicki (oba obiekty nie istnieją). Nekropolie te kryją wiele form nagrobków, m.in. steli, cippusów, obelisków i kolumn. Najbardziej typowe wydają się dwustronnie zapisane stele. Z jednej strony wykuwano inskrypcję, a z drugiej umieszczano sentencje lub wspomnienia pośmiertne. Są więc one bogatym źródłem wiedzy genealogicznej.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W GÓRNEJ GRUPIE

Kościół w stylu modernistycznym wzniesiony w latach 20. XX w. W prezbiterium zachowane oryginalne witraże projektu W. Ritterbacha z Kolonii, wykonane przez F. Müllera z Quedlinburga.

Początki parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Górnej Grupie leżącej w diecezji chełmińskiej, dekanat Nowe nad Wisłą, sięgają 1923 r. W sierpniu 1933 r. ks. bp Stanisław Okoniewski przysłał do Górnej Grupy wikariusza generalnego, ks. Kurowskiego, by do końca załatwić sprawy związane z budową kościoła parafialnego i plebanii. Dekretem Kurii Biskupiej w Pelplinie z dnia 23 grudnia 1933 r. powstała parafia w Górnej Grupie. Dekret ten zaczął obowiązywać od dnia 1 stycznia 1934 r. Pierwszym proboszczem nowo powstałej parafii został ks. Bernard Burdyn.

DOM MISYJNY KSIĘŻY WERBISTÓW W GÓRNEJ GRUPIE

Już w XVI w. istniał w tym miejscu folwark, a sama miejscowość Górna Grupa była wsią folwarczną. Przez wieki związana była z rodem Konarskich. W okresie zaboru folwark działał dalej jako własność pruskich junkrów.

Misjonarze werbiści od początku swojej działalności na ziemiach polskich poszukiwali miejsca do założenia wspólnoty na Pomorzu. W czerwcu 1923 roku zakupili ziemię w wiosce Górna Grupa, niedaleko Grudziądza, a wraz z nią – trzypiętrowy pałacyk należący do siostry Ottona von Bismarcka, premiera Prus i kanclerza Rzeszy. W trakcie budowy powstało tu gimnazjum, czyli niższe seminarium zakonne, którego rozwój przerwała II wojna światowa. Zaraz po wojnie reaktywowano tu niższe seminarium, które w 1952 roku ówczesne władze państwowe zlikwidowały, umieszczając w budynku szpital psychiatryczny. W nocy z 31 października na 1 listopada 1980 r. wybuchł pożar, w którym 55 pacjentów straciło życie w płomieniach. Wydarzenie było inspiracją dla piosenki Jacka Kaczmarskiego zatytułowanej „A my nie chcemy uciekać stąd".

Gmach zaczęto odbudowywać w 1985 r. W ramach porozumienia między państwem a Kościołem w 1990 r. budynek zwrócono werbistom. Już po kilku miesiącach utworzono tu pierwszy

Dom Misyjny w Górnej Grupie

człon Misyjnego Seminarium Duchownego, czyli postulat. Dom stał się ponownie siedzibą przełożonego Polskiej Prowincji Werbistów.

CHATY MENNONICKIE I DREWNIANE

Pierwsi mennonici na północne tereny Rzeczypospolitej przybyli w poł. XVI wieku. Było to idealne miejsce ucieczek przed prześladowaniami religijnymi. W Dolinie Wisły pojawili się w drugiej połowie XVI wieku. Przynieśli ze sobą znajomość odzyskiwania ziemi uprawnej z terenów bagiennych i podmokłych wymagających zabiegów melioracyjnych, wysoką kulturę rolną i nowy sposób kształtowania zagrody. Przyczynili się w wielkim stopniu do powstania specyficznego krajobrazu kulturowego, a także architektury – domów modlitwy, a przede wszystkim drewnianych zagród. Najpopularniejszym typem wsi na Nizinie Sartowicko-Nowskiej była rzędówka bagienna. Jej cechą charakterystyczną było usytuowanie przy drodze rzędu zagród, od których rozciągają się wzdłuż całej niziny podłużne pasy pól, poprzecinane rowami odwadniającymi. Jest to charakterystyczne dla większości miejscowości na tym obszarze, tych założonych przez osadników po poł. XVI w. oraz wcześniejszych, które uległy ponownemu zasiedleniu i przeobrażeniu. Cechą charakterystyczną zagrody holenderskiej jest ścisłe powiązanie budynku mieszkalnego z budynkami gospodarczymi, często pod wspólnym dachem, z możliwością wykorzystania poddasza na cele magazynowe.

Chata mennonicka - Wielki Lubień

Na terenie Gminy Dragacz można spotkać dwa rodzaje budynków. Pierwszy typ to tzw. „Langhof", gdzie część mieszkalna i gospodarcza nakryta jest wspólnym dachem. Ten klasyczny typ zagrody olęderskiej możemy spotkać w Wielkim Stwolnie, Wielkim Lubieniu i w Wielkim Zajączkowie. Drugi rodzaj, tzw. „Winkelhof" charakteryzuje się tym, że oba budynki, mieszkalny i gospodarczy, załamują się w kształcie litery „L". Zagrodę taką spotkać możemy w Bratwinie.

KOSZARY WOJSKOWE W GRUPIE

Budynki koszarowe oraz niezbędne zaplecze zaczęto budować w roku 1898 r., na południowym skraju poligonu. Był to początek istnienia letniego obozu ćwiczeń dla stacjonujących w Grudziądzu niemieckich jednostek wojskowych. Obóz budowali sprowadzeni z Niemiec pionierzy. W ogólnym zarysie prace budowlane zakończono w 1907 r. Obóz wojskowy składał się zarówno z typowych dla armii pruskich lekkich, blaszanych baraków, budynków koszarowych wykonanych z konstrukcji szkieletowej, zwanej pruskim murem, a także szeregu pomieszczeń stajenno-magazynowych. Od samego początku był to obóz letni. Ćwiczono w nim jedynie w okresie od marca do października, zaś w zimie utrzymywany był przez obsługę poligonu.

Kompleks zbudowano z cegieł produkowanych w Grudziądzu. Obóz miał budynek komendantury, budynki dla oficerów, podoficerów i szeregowców oraz własną kuchnię żołnierską, izbę chorych i kasyno oficerskie, z pięknie zagospodarowanym parkiem, w którego centralnym punkcie znajdowała się fontanna z figurką dziecka trzymającego talerz nad głową. Tam właśnie, w ogrodach na zapleczu kasyna oficerskiego mogli regenerować swe siły służący tam oficerowie. Tam też założono minizoo, w którym trzymano zwierzęta leśne, występujące na tym terenie. Na terenie obozu były kantyny żołnierskie, karczmy i pensjonat. Zbudowano także pomieszczenia stajenne dla koni wraz z zapleczem oraz inne budynki magazynowe, niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania obozu. W okresie od powstania obozu do końca I wojny światowej ćwiczyły tu różne formacje wojska pruskiego, zarówno wojsk regularnych, jak i żołnierzy rezerwy.

WAŁY PRZECIWPOWODZIOWE

Niskie wały przeciwpowodziowe były budowane na tym terenie już w okresie nowożytnym. Największą szkodę Wisła wyrządziła jednak w 1855 roku, kiedy to na skutek powodzi wał został przerwany w kilkunastu miejscach, a porwane chaty woda przenosiła aż na łąki tczewskie. Szkody w ludziach i sprzęcie były tak wielkie, że rząd pruski zdecydował się niezwłocznie na budowę wielkiego wału, który całkowicie chronił Dolinę Sartowicko-Nowską przed wylewami. Na koronie wału umieszczone były często domy strażników wałowych, które gdzieniegdzie zachowały się do dziś. W latach 2014-2018 przebudowano odcinek wału przeciwpowodziowego Sartowice – Nowe. Celem inwestycji była poprawa ochrony przeciwpowodziowej niziny poprzez podniesienie wysokości istniejącego wału, uszczelnienie korpusu i podłoża wału, a także modernizację przejazdów wałowych oraz umocnienie skarp wału koszami wypełnionymi kamieniem. Po modernizacji wał spełnia obowiązujące normy, przepisy i wymogi techniczne odpowiadające standardom I klasy technicznej budowli hydrotechnicznych.

REZERWAT PRZYRODY „JEZIORO FLETNOWSKIE"

Rezerwat geomorfologiczny leży w zlewni rzeki Raczki będącej dopływem Mątawy. Rynna fletnowska ma długość 10 km i rozpoczyna się w pobliżu miejscowości Bzowo położonej na wysoczyźnie. Jest ona ważnym obiektem dla oceny i datowania rozwoju Doliny Dolnej Wisły w czasie ostatniego zlodowacenia i stanowi przykład procesów geomorfologicznych i tworzenia się

Rezerwat przyrody – „Jezioro Fletnowskie"

form rzeźby terenu. Powierzchnia rezerwatu wynosi łącznie około 25 ha (7,5 ha bagna i cieki; 17,5 ha lasy). Na terenie rezerwatu występują zbiorowiska szuwarów wielkoturzycowych i trawiastych. W środkowej części znajdują się zbiorowiska prymitywnych rzęs, tworzące duże skupienia na całej powierzchni. Na obrzeżach torfowisk występuje drzewostan typowy dla olsów (olsza czarna, brzoza omszona).

ALEJA DĘBOWA W WIELKIM STWOLNIE

Jest jednostronną aleją złożoną z ok. 150 drzew, w tym: dębów szypułkowych, jesionów, klonów i jaworów. Aleja znajduje się w kompleksie Nadwiślańskiego Parku Krajobrazowego i Wschodniego Obszaru Chronionego Krajobrazu Borów Tucholskich.

POMNIKI PRZYRODY

Na terenie Gminy Dragacz znajduje się wiele drzew – pomników przyrody:

- w miejscowości Dragacz – dąb szypułkowy o obwodzie 620 cm,
- w parku przyległym do Domu Misyjnego Księży Werbistów w Górnej Grupie – lipa drobnolistna (obwód 336 cm), buk zwyczajny (350 cm), buk zwyczajny odmiany czerwonej (350 cm), jesion wyniosły (290 cm), osiem dębów szypułkowych (od 300 do 520 cm),
- na terenie plebanii kościoła w Wielkim Lubieniu – dąb szypułkowy o obwodzie 520 cm,
- w miejscowości Stare Marzy głaz narzutowy o obwodzie 580 cm (nr rejestru wojew. 246),
- w miejscowości Mniszek znajduje się 5 głazów narzutowych, które do tej pory nie znalazły się w rejestrze.

Wierzby w Dragaczu

MIEJSCA PAMIĘCI

- W miejscowości Grupa znajduje się mogiła pomordowanych w II wojnie światowej, w której spoczywają prochy m.in.: księdza Burdyna – budowniczego kościoła w Górnej Grupie oraz pierwszego po I wojnie światowej wójta Gminy Dragacz – Feliksa Kikulskiego.
- Cmentarz wojskowy w Grupie, gdzie spoczywają prochy „Hallerczyków" – uczestników bitwy o Wisłę, jak również prochy ułanów 16. Pułku Ułanów Wielkopolskich – uczestników walk z hitlerowskim najeźdźcą z 4 września 1939 roku, a także prochy harcerza orlego – Mieczysława Libeckiego.
- W Górnej Grupie znajduje się pomnik ku czci żołnierzy poległych w walkach w 1939 r.
- W miejscowości Nowe Marzy spoczywają prochy żołnierzy armii radzieckiej poległych w walce z nieprzyjacielskimi wojskami niemieckimi o odzyskanie tych ziem.
- W Mniszku w okresie od listopada 1939 r. do stycznia 1945 r. najeźdźcy hitlerowscy w bestialski sposób zamordowali ok. 10 tys. kobiet, mężczyzn i dzieci z powiatu świeckiego, chełmińskiego, grudziądzkiego, bydgoskiego i starogardzkiego. W miejscu tym każdego roku w miesiącu wrześniu odprawiana jest msza polowa ku czci pomordowanych.

WIŚLANA TRASA ROWEROWA

Wiślana Trasa Rowerowa to ogólnopolski projekt łączący osiem województw, którego celem jest utworzenie 1200-kliometrowgo szlaku rowerowego wzdłuż rzeki Wisły.

9

ODLEWNIA METALI NIEŻELAZNYCH

altomix

- **ODLEWY ARTYSTYCZNE**
  tablice pamiątkowe, medale okolicznościowe, statuetki, pomniki
- **ODLEWY PRZEMYSŁOWE**
  części maszyn, odlewy surowe i obrobione, odlewy dla przemysłu stoczniowego
- **ODLEWY RETRO**
  wystrój ogrodów, posesji, starówek miejskich, lampy, słupki, skrzynki pocztowe

www.altomix.pl

Dolna Grupa 55 B, 86-134 Dragacz
tel. 52 330 60 50, 330 60 55, fax 52 330 60 51

10

KOTŁY KLASY 5

Wykonujemy najnowsze kotły klasy 5

ZADZWOŃ i dowiedz się więcej
tel. 603 116 498

SMAGŁY KOTŁY

www.smagly-kotly.pl

11

TRANSPORT ZAWIŚLAK

Michale 100, 86-134 Dragacz

604 134 776
882 056 893

transportzawislak.pl

TRANSPORT KRAJOWY

TRANSPORT MIĘDZYNARODOWY

FLOTA POJAZDÓW

Dbałość o bezpieczeństwo

Doświadczeni kierowcy

Zawsze na czas

Ubezpieczenie ładunku

12

Ośrodek Hipoterapii i Rekreacji Ruchowej
PASJA

- REHABILITACJA
- FIZJOTERAPIA NA KONIU
- TERAPEUTYCZNA JAZDA KONNA

tel. 509 152 401
86-134 Fletnowo • ul. Główna 55
www.osrodek-pasja.pl

13

MICHALE
AUTOMATYKA

automatyka przemysłowa

„MICHALE" Piotr Grzywacz
Michale 88c • 86-134 Dragacz

14

Producent

- Tektury falistej w rolkach
- Pudeł klapowych
- Pudeł fasonowych

86-134 Dragacz, Górna Grupa 1
tel. 52 33 061 50, 607 467 046

www.wellpa.pl

15

DACHY SOJA

ZAKŁAD CIESIELSKO-DEKARSKI

607 697 108 bartoszsoja@wp.pl www.dachysoja.pl

SZEROKI ZAKRES USŁUG CIESIELSKICH I DEKARSKICH:

- wykonanie konstrukcji dachu (regularne i nieregularne, z lukarnami, galeriami i wykuszami)
- wykonanie zdobień końcówek krokwi więźb dachowych
- montaż łat i podbitki dachowej
- impregnacja drewna
- montaż folii paroizolacyjnej
- montaż ocieplenia z wełny
- montaż okien połaciowych i wyłazów dachowych
- montaż rynien i rur spustowych
- obróbka blachą komina na felc
- krycie dachówką ceramiczną, cementową, zakładkową, płaską, karpiówką
- krycie blachodachówką, blachą trapezową
- krycie dachu gontem bitumicznym i papą termozgrzewalną
- montaż elementów elewacyjnych

16

Zajazd Krasnal

Kuchnia Domowa
Kuchnia Gruzińska
Potrawy z grilla
Imprezy okolicznościowe
Wesela

Restauracja
Noclegi

ul. Gdańska 8, Fletnowo / TEL. 791 177 003; 604 441 330

4

TPS

PRZYPRAWY I DODATKI
DLA PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO I GASTRONOMII

86-134 Dragacz • ul. Zielona 15 • tel. 509 344 642

www.przyprawytps.pl

5

WOBI
WOJCIECH BIGALKE

BEZPOŚREDNI
IMPORTER
AUT UŻYWANYCH
Z NIEMIEC

AUTA Z GWARANCJĄ!

PRZYJMUJEMY AUTA
W ROZLICZENIU
ZAPRASZAMY!!

tel. 667 766 667
wobi.otomoto.pl

WOBI POMOC DROGOWA 24h
OSOBOWE / DOSTAWCZE / TIR
Mobilna wulkanizacja • Samochody zastępcze
tel. 667 766 667

6

Michale 127, koło Grudziądza

602 190 166

e-mail. bialakarczma@gmail.com

bialakarczma.pl

Biała Karczma

7

JARLAK
LAKIERY SAMOCHODOWE

- usługi blacharsko-lakiernicze
- sklep z materiałami lakierniczymi

604 943 584

602 453 319

Dolna Grupa, ul. Leśna 3

WURTH 3M BOLL INDASA

STANDOX DEBEER REFINISH SPECTRAL COLOR TECHNOLOGY K2

Restauracja

Imprezy okolicznościowe i firmowe

Przyjęcia weselne

- **TYSIĄCE ZADOWOLONYCH KLIENTÓW**
- **DUŻA RÓŻNORODNOŚĆ**
- **PONAD 25 LAT DOŚWIADCZENIA**
- **ATRAKCYJNA LOKACJA**

86-134 Dolna Grupa, ul. Żwirowa 1

52 33 257 06, 798 374 471

poczta@kuchnia-domowa.com

kuchnia-domowa.com

/KuchniaDomowaPrzezZoladkiDoSerca/